

**SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINIF
O'QUVCHILARINING IJTIMOIIY-EMOTSIONAL KOMPETENSIYALARINI
RIVOJLANTIRISH METODIKASI**

Safarova Charos Alisher qizi

ashurovacharos7@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur tezisdagi sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi yoritilgan. O'quvchilarda o'z his-tuyg'ularini anglash va boshqarish, boshqalarning hissiy holatini tushunish, samarali muloqot qilish, hamkorlikda ishlash, empatiya va mas'uliyatli qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishda raqamli va sun'iy intellektga asoslangan ta'lim vositalaridan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, sun'iy intellektdan foydalanishning pedagogik shartlari va boshlang'ich ta'limdagi metodik yondashuvlar taklif etilgan.*

Kalit so'zlar: *sun'iy intellekt, boshlang'ich ta'lim, ijtimoiy-emotsional kompetensiya, emotsional intellekt, empatiya, muloqot, hamkorlik, raqamli ta'lim, individual yondashuv.*

Kirish

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta'lim jarayoniga yangi pedagogik imkoniyatlarni olib kirayotgan bo'lsa-da, zamonaviy ta'limning maqsadi faqat raqamli vositalardan foydalanishni o'rgatish bilan cheklanmaydi. O'quvchining o'z his-tuyg'ularini anglay olishi, ularni boshqara bilishi, tengdoshlari bilan sog'lom munosabat o'rnatishi, boshqalarning fikri va hissiyotlariga hurmat bilan qarashi ham muhim kompetensiyalar qatoriga kiradi.

Ijtimoiy-emotsional kompetensiyalar bolaning maktabdagi muvaffaqiyati, tengdoshlari bilan munosabati, o'z-o'zini boshqarishi va kelgusidagi shaxsiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Shu sababli mazkur kompetensiyalarni shakllantirishni zamonaviy pedagogik va raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish dolzarb masalalardan biridir.

Sun'iy intellekt texnologiyalari o'quv materiallarini individuallashtirish, turli vaziyatlarni modellashtirish, dialog va interaktiv topshiriqlar yaratish, o'quvchilarning qiziqishlariga mos kontent ishlab chiqish kabi imkoniyatlarga ega. Biroq sun'iy intellekt o'qituvchining o'rnini egallovchi vosita emas, balki pedagogik maqsadga muvofiq foydalanilganda ta'lim jarayonini boyituvchi yordamchi texnologiya sifatida qaralishi kerak.

Asosiy qism

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni rivojlantirish bir necha o'zaro bog'liq tarkibiy qismlarni qamrab oladi:

- **o'zini anglash** — o'z his-tuyg'ulari, kuchli va zaif tomonlarini tushunish;
- **o'zini boshqarish** — salbiy emotsiyalarni nazorat qilish va vaziyatga mos munosabat bildirish;

- **ijtimoiy anglash** — boshqa insonlarning his-tuyg'ulari va ehtiyojlarini tushunish;
- **munosabatlarni boshqarish** — samarali muloqot va hamkorlik qilish;
- **mas'uliyatli qaror qabul qilish** — qarorning o'zi va boshqalarga ta'sirini anglash.

Mazkur kompetensiyalarni rivojlantirishda sun'iy intellekt asosidagi ta'lim vositalaridan turli shakllarda foydalanish mumkin. Masalan, o'qituvchi sun'iy intellekt yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarining yoshiga mos ijtimoiy vaziyatlar, hikoyalar va muammoli holatlar yaratishi mumkin.

Masalan, "Sening sinfdoshing topshiriqni bajara olmay, xafa bo'lib qoldi. Sen qanday yordam berarding?" kabi vaziyat o'quvchiga empatiya, muloqot va yordam ko'rsatish ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Sun'iy intellekt yordamida bir vaziyatning turli variantlarini yaratish va o'quvchilardan har bir vaziyat uchun maqbul yechim topish so'ralishi mumkin.

Bunday topshiriqlarda asosiy maqsad sun'iy intellekt bergan javobni qabul qilish emas, balki o'quvchining o'z fikrini shakllantirish va uni asoslashidir. Shu jihatdan sun'iy intellekt o'quvchi uchun "tayyor javob beruvchi" emas, balki fikrlashga undovchi vosita sifatida qo'llanishi lozim.

Ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni rivojlantirish uchun sun'iy intellekt asosida quyidagi metodik yondashuvlardan foydalanish mumkin:

1. Emotsiyalarni aniqlash metodi.

O'quvchiga turli vaziyatlar tasvirlangan matn yoki obrazlar taqdim etiladi. O'quvchi qahramonning qanday his qilayotganini aniqlaydi va o'z javobini izohlaydi.

2. "Agar men uning o'rnida bo'lganimda..." metodi.

O'quvchilar berilgan vaziyatdagi qahramonning o'rniga o'zlarini qo'yib ko'radilar. Bu empatiya va boshqa insonning nuqtayi nazarini tushunish ko'nikmasini rivojlantiradi.

3. Sun'iy intellekt bilan dialog modeli.

O'qituvchi oldindan nazorat qilgan, yoshga mos va xavfsiz savol-javob ssenariysi asosida o'quvchilar turli ijtimoiy vaziyatlarni muhokama qiladilar.

4. Muammoli vaziyatlar generatori.

Sun'iy intellekt yordamida do'stlik, hamkorlik, nizoni hal qilish, yordam berish, navbat kutish, kechirim so'rash kabi mavzularda turli vaziyatlar ishlab chiqiladi.

5. Refleksiya metodi.

Dars yakunida o'quvchilarga "Bugun men nimani his qildim?", "Menga nima qiyin bo'ldi?", "Boshqalarga qanday yordam berdim?", "Keyingi safar nimani boshqacha qilaman?" kabi savollar beriladi.

Bunda o'qituvchi sun'iy intellektidan foydalanishning pedagogik va axloqiy jihatlariga alohida e'tibor qaratishi lozim. Boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlashda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, yoshga mos kontentdan foydalanish, texnologiyaga haddan tashqari bog'lanib qolmaslik va o'quvchining mustaqil fikrlashini saqlab qolish muhimdir.

Shuningdek, sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish o'quvchilarning real insoniy muloqotini almashtirmasligi kerak. Ijtimoiy-emotsional kompetensiyalar, eng avvalo,

o'qituvchi va o'quvchi, o'quvchi va tengdoshlar o'rtasidagi jonli muloqot, hamkorlikdagi faoliyat, o'yin va muhokama orqali rivojlanadi. Sun'iy intellekt esa ushbu jarayonni qo'llab-quvvatlovchi qo'shimcha pedagogik vosita bo'lishi mumkin.

Tadqiqotning maqsadi

Sun'iy intellekt texnologiyalaridan pedagogik jihatdan maqsadli foydalanish orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish.

Tadqiqot vazifalari

1. Ijtimoiy-emotsional kompetensiya tushunchasining mazmun-mohiyatini aniqlash.
2. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mazkur kompetensiyalarning rivojlanish xususiyatlarini o'rganish.
3. Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'limdagi pedagogik imkoniyatlarini tahlil qilish.
4. Ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan sun'iy intellekt asosidagi topshiriqlar tizimini ishlab chiqish.
5. Sun'iy intellektdan foydalanishning pedagogik, axloqiy va xavfsizlik shartlarini belgilash.

Metodik model

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini sun'iy intellekt asosida rivojlantirish jarayonini quyidagi ketma-ketlikda tashkil etish mumkin:

diagnostika → emotsiyani anglash → vaziyatni tahlil qilish → muqobil yechimlarni izlash → muloqot va hamkorlik → qaror qabul qilish → refleksiya.

Ushbu modelda o'qituvchi jarayonning asosiy tashkilotchisi va nazoratchisi bo'lib, sun'iy intellekt texnologiyasi esa individual va interaktiv topshiriqlarni yaratish hamda ta'limiy vaziyatlarni modellashtirish vositasi vazifasini bajaradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt texnologiyalaridan pedagogik maqsadga muvofiq foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Ayniqsa, turli hayotiy vaziyatlarni modellashtirish, emotsiyalarni aniqlash, empatiyani shakllantirish, muammoli vaziyatlarga yechim topish va refleksiv faoliyatni tashkil etishda sun'iy intellektdan samarali foydalanish mumkin.

Biroq texnologiyaning samaradorligi uning o'zida emas, balki undan qanday pedagogik maqsadda va qanday metodika asosida foydalanilishida namoyon bo'ladi. Shu sababli sun'iy intellekt boshlang'ich ta'limda o'qituvchining o'rnini bosuvchi emas, balki uning pedagogik faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi vosita sifatida qo'llanishi maqsadga muvofiq. To'g'ri tashkil etilgan metodik yondashuv natijasida o'quvchilarda o'zini anglash, o'zini boshqarish, empatiya, muloqot, hamkorlik va mas'uliyatli qaror qabul qilish kabi muhim ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni izchil rivojlantirish mumkin.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Goleman D. Emotional Intelligence. New York: Bantam Books, 1995.
2. CASEL. Social and Emotional Learning Framework. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.
3. Vygotsky L.S. Mind in Society. Harvard University Press, 1978.
4. UNESCO. Guidance for Generative AI in Education and Research. Paris: UNESCO, 2023.
5. O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlari.
6. Boshlang'ich ta'lim metodikasi va raqamli pedagogikaga oid ilmiy-metodik manbalar.

